

Etički aspekti odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša kod djece predškolske dobi

Sopek, Tiana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:169222>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Tiana Sopek

**ETIČKI ASPEKTI ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA ZAŠTITU
OKOLIŠA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Zagreb, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Tiana Sopek

**ETIČKI ASPEKTI ODGOJA I OBRAZOVANJA ZA ZAŠTITU
OKOLIŠA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

**Mentor rada:
izv.prof. Tomislav Krznar**

Zagreb, srpanj 2020.

Sažetak

Zaštita okoliša postaje sve češća tema kako na lokalnim i nacionalnim razinama, tako i na globalnoj razini. Nakon početaka industrijalizacije, priroda je čovjeku postajala sve manje važna i tražio je načine kako sagraditi što više domova, tvornica i ostalih ustanova kojima bi zadovoljio svoje potrebe za radom, kulturom, obrazovanjem i životom općenito. Time je krenulo krčenje šuma, stvaranje sve većeg otpada, zagađivanje voda, zraka i svega što ga okružuje. Čovjek je zaboravio na svoju povezanost s prirodom i da je iz nje stvoren te da je njegova uloga na Zemlji da je njeguje, poštuje i štiti. Krajem 20. stoljeća počelo je značajnije zanimanje za okoliš. Od tada se često progovara o posljedicama čovjekove ruke na prirodu te sva živa i neživa bića. Raspravlja se i o mogućim posljedicama uništavanja koje bi mogle dovesti do uništenja cjelokupnog čovječanstva nestašicom hrane i vode te promjenom klime na Zemlji. Stoga je dužnost svakoga pojedinačno da postane svjestan značaja i važnosti okoliša te da ga zaštiti od daljnjih većih uništavanja. Tome može i mora najviše pridonijeti odgoj i obrazovanje djece od najranije dobi jer onako kako se djecu odgaja i za što ih se obrazuje, tako će se ponašati prema okolišu te svim živim i neživim bićima kada postanu odrasli pojedinci. Potrebno je usaditi im znanja i vrijednosti zbog kojih će se prema svima i svemu oko sebe odnositi s ljubavlju, poštovanjem i brigom. Na taj će se način moći utjecati na buduće destrukcije okoliša, koje će se moći smanjiti i/ili potpuno prestati te će čovjek ponovno postati dio prirode, živjeti uz nju i za nju, a ne protiv nje.

Ključne riječi: odgoj i obrazovanje, ekologija, zaštita okoliša, etički aspekti

Ethical aspects of environmental upbringing and education in preschool children

Summary

Environmental protection is becoming an increasingly common topic both at the local and national levels and globally. After the beginnings of industrialization, nature became less and less important to man and he looked for ways to build as many homes, factories and other institutions as possible to meet his needs for work, culture, education and life in general. This started deforestation, the creation of increasing waste, pollution of water, air and everything that surrounds it. Man has forgotten his connection with nature and that he was created from it and that his role on Earth is to nurture, respect and protect it. At the end of the 20th century, a significant interest in the environment began. Since then, there has been frequent talk about the consequences of man's hand on nature and all living and non-living beings. It also discusses the possible consequences of destruction that could lead to the destruction of all of humanity through food and water shortages and climate change on Earth. Therefore, it is the duty of each individual to become aware of the importance and significance of the environment and to protect it from further major destruction. The upbringing and education of children from the earliest age can and must contribute the most to this, because the way children are raised and educated, they will behave towards the environment and all living and non-living beings when they become adults. It is necessary to instill in them knowledge and values for which they will treat everyone and everything around them with love, respect and care. In this way, it will be possible to influence future environmental destruction, which will be able to be reduced and / or completely stopped, and man will become part of nature again, living with it and for it, and not against it.

Key words: upbringing and education, ecology, environmental protection, ethical aspects

SADRŽAJ

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ZAŠTITA OKOLIŠA KROZ POVIJEST	3
3. OSNOVNI POJMOVI	5
4. ZAGAĐENJE I ZAŠTITA OKOLIŠA	6
4.1. Zaštita okoliša u Hrvatskoj	7
5. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ZAŠTITU OKOLIŠA	9
5.1. Ekološka inteligencija	10
5.2. Zaštita okoliša i mediji	11
6. ETIČKI ASPEKTI	15
6.1. Odgovornost	15
6.2. Suosjećanje, nesebičnost i suradnja	16
7. ZAŠTITA OKOLIŠA U PRAKSI	18
7.1. Metodički pristup	18
8. ZAKLJUČAK	21
9. LITERATURA	23

1. UVOD

Zagađenje okoliša nešto je o čemu se uvelike razgovara u posljednjih nekoliko desetljeća, kako na lokalnoj, tako i na globalnoj razini. Sve veći broj stanovništva, razvoj gospodarstva, otvaranje novih tvornica, pretjerano stvaranje nerazgradivog otpada razlozi su globalnog ekološkog onečišćenja koje je doseglo toliko visoku razinu da smo svjedoci sve većih zagađenja voda, sve češćih prirodnih nepogoda uzrokovanih promjenom klime, sve većeg onečišćenja zraka. Nebrigom za okoliš, ne samo da će se uništiti priroda kakvu poznajemo, već će i sva živa i neživa bića doći u opasnost od izumiranja. Međutim, ljudi postaju sve svjesniji okruženja u kojem žive i važnosti očuvanja istog. Razmišljaju kako utjecati, spriječiti i/ili smanjiti utjecaj čovjekove ruke na okoliš. Od 1972. godine, kada je održana prva međunarodna Konferencija UN-a o okolišu, pa do danas, sve se više stručnjaka počelo zanimati za okoliš, promjene koje se u njemu događaju te o utjecaju čovjekove ruke na sve ono što ga okružuje. Kako bi se i u budućnosti ljudi sve više počeli ponovno povezivati s prirodom i čuvati je, potrebno je uložiti mnogo više u odgoj i obrazovanje te učiti djecu već od rane i predškolske dobi koliko je važan okoliš i općenita ljudska povezanost s prirodom. Ulaganjem u odgoj i obrazovanje djece od rane dobi, dobit ćemo odrasle pojedince koji će biti svjesni ne samo prirode i njene važnosti, već i njih samih kao djelića te cjeline. No, obrazovanje za zaštitu okoliša potrebno je provoditi ne samo u vrtićima, već i u osnovnoj i srednjoj školi te na fakultetima, a posebice na onima iz kojih će izaći budući odgajatelji i učitelji. Čovjek je oduvijek dio prirode i ona je dio njega. Odgojem i obrazovanjem za zaštitu okoliša kod djece će se razvijati prvenstveno odgovornost ne samo prema prirodi, već i prema svim živim i neživim bićima koji su dio nje. Osim toga, potaknut će se i razvijanje pozitivnih osobina ličnosti poput suosjećanja i nesebičnosti, a zatim i pozitivni aspekti djelovanja poput suradnje i kritičkog razmišljanja. Cilj je ovoga rada prikazati ne samo teorijsku važnost odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša te etičke aspekte istog, već i kako se navedeno može provesti u praksi putem različitih aktivnosti, a od kojih se mnoge već i provode u odgojno-obrazovnim skupinama te su prepoznate kao utjecajne i značajne u radu s djecom. U radu će biti predstavljeni osnovni pojmovi potrebni za razumijevanje teme poput održivog razvoja, ekologije i zaštite okoliša, etičkih aspekata, kratka

povijest zaštite okoliša na globalnoj i nacionalnoj razini, kako je i zašto došlo do potrebe odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i kakvo je ono, mogućnost postojanja ekološke inteligencije, povezanost između zaštite okoliša i medija, a zatim i koje vrijednosti se kod djece razvijaju učenjem o okolišu.

2. ZAŠTITA OKOLIŠA KROZ POVIJEST

Razvojem čovjeka, razvijalo se i njegovo prirodno stanište. Praljudi su živjeli po špiljama i imali nomadski način života, koristili su i cijenili sve što im je priroda davala, hranili su se isključivo onime što su pronalazili oko sebe i nisu uništavali svoje stanište. Današnji je čovjek ipak drugačiji od svojih prethodnika. Iako postoje izuzetci vidljivi u obliku različitih plemena, ipak većina ljudi svoj životni vijek provede u jednome mjestu, obično tamo gdje se rode. Ne prakticira se nomadski način života iz nekoliko razloga, od kojih je najveći upravo taj da ljudi ne moraju ići nigdje u potrazi za hranom i vodom jer im je uglavnom sve dostupno u svakome trenutku baš tamo gdje se nalaze. Ipak, takav sjedilački način života sa sobom je donio i povećanje potreba, a s njima je došao i razvoj industrije, prve tvornice, automobili, računala i sve ono što je dio današnjeg suvremenog načina života.

70-ih godina prošloga stoljeća pojavljuju se oni koji počinju shvaćati kako takav način života ima utjecaj na cjelokupnu životnu sredinu, posebice na sam okoliš. U lipnju 1972. godine u gradu Stockholmu održana je prva Konferencija UN-a o okolišu. Uzelac (1992) ističe navedeni događaj kao začetak ekološke pedagogije zbog nastanka Deklaracije koja je zaštitu okoliša postavila kao glavni cilj čovječanstva. Tada je UNESCO, uz još nekoliko organizacija, zadužen da provodi mjere oko uspostavljanja međunarodnog ekološkog obrazovnog programa. Pet godina nakon konferencije započela je prva faza programa i uslijedili su susreti u mnogim državama Afrike, Europe i Latinske Amerike. Kao najvažnije događaje u prvoj fazi Uzelac (1992) spominje Internacionalni kongres održan 1972. godine u Aix-en-Provenceu te Konferenciju u Tbilisiju održanu 1977. godine. U Aix-en-Provenceu raspravljalo se o nastavi o okolišu te kako bi ista trebala biti uvedena u već postojeće predmete, a ne da se stvaraju novi, promovirajući time interdisciplinarni pristup zaštiti okoliša. Uz to, po prvi se puta raspravljalo i o važnosti ekološkog obrazovanja nastavnika. U Tbilisiju se pak raspravljalo čemu ekološko obrazovanje treba težiti i kakvo treba biti, odnosno zaključilo se da ono mora biti interdisciplinarno, učvršćivati osjećaje za humane vrijednosti, pridonositi zajedničkom blagostanju i brinuti o ljudskom opstanku, a sve se to treba provesti uz i iz inicijative učenika. U drugoj fazi razrađivali su se i određivali oblici rada i didaktička sredstva za ekološko obrazovanje, ponajviše u osnovnim i srednjim školama. Iz treće faze valja spomenuti Deklaraciju Ujedinjenih

naroda o čovjekovu okolišu u Nairobiju, nastalu 1982. godine te Bečku deklaraciju o politici i naobrazbi na području čovjekova okoliša, nastalu u Beču 1983. godine. Nakon treće faze pa sve do danas, jedan od najznačajnijih postignuća smatra se nastanak Agende 1, plana djelovanja za zaštitu okoliša i održivi razvoj koji mora biti proveden na svim razinama od lokalne do globalne i koju je potpisalo 178 država, odnosno njihovi predstavnici. Međutim, od 70-ih godina kada je održana prva konferencija i doneseno je nekoliko navedenih važnih odrednica za očuvanje i zaštitu okoliša pa sve do danas, u većini se zemalja nije učinilo ništa dovoljno konkretno što bi zaista u potpunosti zaštitilo okoliš i bilo prekretnica u ljudskom odnošenju prema istom. Ljudska ruka i dalje uništava sve što je okružuje, ne mareći previše za ono što priroda jednoga dana može, a i hoće uzvratiti. Unatoč naporima koji su uloženi kako bi se donijeli zaključci i odrednice provođenja ekološkog obrazovanja i kako bi se odredilo načine očuvanja okoliša, uništavanje i zagađivanje okoliša te manjak ekološkog obrazovanja i dalje su problem koji prati sve generacije. Prvenstveno je lokalna razina ta koja bi trebala više pridonijeti rješavanju problema na adekvatne načine, a tek nakon nje to isto, ali i više, treba se provesti na nacionalnoj te globalnoj razini. Potrebno je početi provoditi promjene od najniže razine kako bi se te promjene zatim nastavile i na svim ostalim razinama te kako bi ekološko obrazovanje i ekološka svijest postali dio svakodnevice i doveli do ostvarivanja svrhe svih rasprava, a to je da zaštita okoliša postane i ostane glavni cilj čovječanstva.

3. OSNOVNI POJMOVI

Prema Hrvatskom jezičnom portalu, u ekološkom smislu okoliš je ukupnost materijalnoga i živoga svijeta kojega je čovjek biološki dio, a zaštitu okoliša definira kao zaštita životne sredine od onečišćenja i uništavanja. Sukladno tome, odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša značilo bi ne samo da se djecu u ranoj dobi uči o važnosti zaštite okoliša, već i da im se usade vrijednosti poštivanja i očuvanja svega što ih okružuje. Učenje o međuovisnosti ljudi i okoliša u ranoj dobi, kroz odgojno-obrazovne aktivnosti i programe, u djeci će zasigurno ostaviti značajan trag i temelj za prihvaćanje prirode i svega što ih okružuje, a u odrasloj će dobi postati individue koje brinu o svim aspektima života na Zemlji.

Valjalo bi ovdje spomenuti i pojam održivog razvoja koji se vrlo često koristi u literaturi, a bit će spomenut i u nastavku ovoga rada. Iako su zaštita okoliša i održivi razvoj dva različita pojma, oni su ipak povezani. Održivi razvoj pretpostavlja djelovanje koje će zadovoljiti potrebe današnjih naraštaja, ali bez da ugrožava mogućnosti zadovoljenja potreba budućim naraštajima. Dakle, ne radi se samo o okolišu već i o cjelokupnom društvu i gospodarstvu. S druge strane, zaštita okoliša usmjerena je ponajviše na očuvanje same čovjekove životne sredine.

Još jedan pojam koji se često spominje jest ekološka kriza. Mnogi autori koriste upravo taj, pomalo zastrašujući izraz, kako bi dali do znanja što se točno događa i što će se tek događati u okolišu. Bez imalo uljepšavanja, ekološka kriza označava upravo ono o čemu i sam pojam govori, a to je razina uništenja i zagađenja tolike mjere da to utječe na sav živi i neživi svijet, te da je civilizacija „napokon“ došla u slijepu ulicu (Cifrić, 2013).

I zadnji pojam koji se koristi u literaturi je ekologija. De Zan (1993) spominje ekologiju kao interdisciplinarnu znanost koja raspravlja odnose između živih i neživih bića, odnos između čovjeka i prirode, raspored stvari u prirodi, živi svijet u cjelini. Nadalje se biologija primjenjuje u poljoprivredi, šumarstvu, tehnologiji, ali i u društvenim znanostima i djelatnostima poput prava i ekonomije. Ona je ustanovila cjelokupnu povezanost života na Zemlji. De Zan (1993), iako ponajviše govori o vezi između ekologije kao znanosti i o samoj zaštiti okoliša, ipak zaštitu okoliša predstavlja kao drugi pojam koji je u vezi s ekologijom, ali je mnogo širi koncept od nje.

4. ZAGAĐENJE I ZAŠTITA OKOLIŠA

Čim je počeo shvaćati prirodu kao objekt svoje djelatnosti, odnosno pukim sredstvom za postizanje cilja, čovjek je prema njoj postao destruktivan (Matić, 2013). Jedno od razmišljanja koje iskazuje realnost današnjice jest ono koje je napisao Singer u svome radu. On tvrdi kako bi veći problem ljudima bio kada bi saznali da su sve slike u Louvreu uništene, nego kada bi saznali da se nešto dogodilo netaknutoj prirodi (Singer, 2013). Time dolazimo do pitanja kada, kako i zašto se počelo gledati na prirodu kao na nešto od čega se želi i mora imati neke koristi, dok su s druge strane slike koje stoje u muzeju smatrane mnogo vrjednijima i od njih se ne očekuje ništa, osim da budu estetski lijepe. Jasno je da one također imaju svoju vrijednost, no što je njihova vrijednost u usporedbi s vrijednošću prirode koja ljudima daje ono što im najviše treba: vodu, zrak i hranu. Upravo su ta tri osnovna aspekta ono zbog čega bi ljudi okoliš morali ne samo trenutno štititi, već i zaštititi od bilo kakvih budućih destruktivnih radnji.

Ono što se generalno smatra onečišćenjem i zagađenjem okoliša, zapravo je puno širi problem. Zagađenje je sve ono što čovjeku smeta, ali i ono što ga može ubiti. Dakle, raspon i problematika su znatno veći od samog dima iz tvornica, smeća i sličnog. Zagađenje okoliša znači i zagađenje vode, zemlje, zraka, mijenjanje okoline, stvaranje buke i otpadaka. Sve navedeno utječe na čovjeka, bilo to direktno ili indirektno (Udovičić, 2012.). Srž problema nije samo u čovjekovu djelovanju prema okolišu, već i u odnosu čovjeka prema drugom čovjeku, stoga autorica navodi da „propadanje okoliša i ekološka katastrofa ne mogu biti otklonjeni propisima koji se odnose na izvore zagađenja i nadzorom tih izvora, već prijedlozi rješenja moraju za sobom povlačiti dalekosežne promjene u društvu“ (Udovičić, 2012; str.66). Potrebno je gledati širu sliku i razmišljati o dugotrajnim posljedicama zagađenja. Tek tada će biti moguće pronaći rješenja kojima bi se to ili u potpunosti spriječilo ili barem djelomično. Naravno, naglasak će uvijek biti na što djelotvornijem i potpunom rješavanju problema.

Anđić (2007) spominje i važnost preispitivanja svih dimenzija i utjecaja na odnos čovjeka i okoliša, od prošlosti i sadašnjosti pa sve do budućnosti. Nažalost, suvremeni brzi način života ponekad ne ostavlja dovoljno prostora za pogled unatrag i promišljanje kako je čovječanstvo došlo do onoga gdje se sada nalazi, ali

to ne znači da se takav pogled mora i u potpunosti zapostaviti. Iako se često govori kako je potrebno živjeti u sadašnjosti i prošlost ostaviti iza sebe, kada je u pitanju okoliš takav način poimanja života nije valjan. Da bi bilo moguće naučiti kako utjecati na očuvanje okoliša, prvo je potrebno postaviti si pitanje što je i kako učinjeno da je do zagađenja i onečišćenje uopće došlo. Odgovor na navedeno pitanje ono je o čemu promišljaju mnogi i pokušavaju ponuditi širok raspon rješenja. Međutim, štetu koja je napravljena ne može se preko noći popraviti. Potrebno je dobro analizirati sve što je dovelo do današnjeg stanja, a zatim ponuditi rješenja kako prvenstveno spriječiti ili barem smanjiti budući utjecaj na okoliš, a zatim i pokušati pomoći prirodi da se regenerira. Poznato je da je moć prirode nevjerojatna i da je u stanju oporaviti se ukoliko joj je to omogućeno. Na novim je naraštajima da prirodi pomognu u tome ili da je unište do kraja, a samim time i cjelokupno čovječanstvo i sav život na Zemlji.

4.1. Zaštita okoliša u Hrvatskoj

U Hrvatskoj postoje zakoni, uredbe, pravilnici, odluke i nautci vezani uz zaštitu okoliša. I sam Ustav Republike Hrvatske (3.članak), među 10 najviših vrednota ustavnog poretka, navodi očuvanje prirode i čovjekova okoliša. Osim toga, Republika Hrvatska aktivno je sudjelovala i na međunarodnim konferencijama i sastancima na kojima se raspravljalo i donosilo pravilnike o zaštiti okoliša. Također, u svojoj strategiji održivoga razvitka, prepoznaje odgoj i obrazovanje kao jedan od osnovnih uvjeta razvoja Republike Hrvatske. Može se dakle zaključiti kako Republika Hrvatska i njeni predstavnici razmišljaju o važnosti zaštite okoliša i održivog razvoja, te da im je ono od velike važnosti. Sve doneseno u navedenim zakonima, moralo bi se provoditi na razini cijele Hrvatske.

Visković (1996) ističe nacionalne parkove i rezervate kao prostore koji mogu očuvati potpuni prirodni ambijent, od samog tla pa sve do flore i faune, a na kraju i same klime. Ipak, nisu ni oni sasvim sigurni jer ih okružuju gospodarske, urbane i prometne djelatnosti. No, valjalo bi spomenuti kako ih Hrvatska, unatoč tome što je mala zemlja, ima čak 19. Oni su zaista pokazatelj koliko je priroda predivna i nevjerojatna dok se ne nađe pod ljudskom rukom.

I zadnja stvar koju ovdje treba spomenuti jest odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša u Republici Hrvatskoj. Učitelji i odgojitelji u Hrvatskoj razumiju problematiku zaštite okoliša i djeci približavaju istu kroz razne aktivnosti. Svjesni su važnosti zaštite okoliša i to pokušavaju prenijeti djeci na razne načine. Naravno, uvijek polaze od najosnovnijih tema poput recikliranja i odvajanja otpada, štednje vode, hrane i slično, odnosno od tema koje su djeci najrazumljivije i najbliže jer većina kućanstava barem u nekoj mjeri odvaja otpad, reciklira i pažljivo koristi vodu prilikom primjerice pranja zubi, tuširanja i slično. Djeci su te teme zanimljive, a pogotovo recikliranje jer kroz aktivnosti mogu nekoj stvari dati novu svrhu, čime ne uče samo kako štititi okoliš, već koriste i razvijaju maštu i kreativnost. Naime, iako se provode aktivnosti kojima učitelji i odgojitelji približavaju djeci temu zaštite okoliša, ne postoji dokument koji bi objedinio sve teme vezane uz navedeno te predložio načine i vrste aktivnosti koje bi: a) djeci približile pojmove poput okoliša, ekologije, održivog razvoja, pod b) potaknule dječju svijest o problematici okoliša i pod c) osigurale i djeci, ali i njihovim odgojateljima/učiteljima mogućnost uključivanja problematike okoliša u sve aspekte odgoja i obrazovanja te jasno odredile koja su to potrebna znanja, vještine, sposobnosti i vrijednosti koje svatko od njih mora razviti kako bi mogao djelovati u suživotu i s drugim ljudima i s prirodom. Jukić (2011) je ovu problematiku jasno iznijela u svome radu, ističući potrebu izrade posebnog kurikuluma ekološkog odgoja i obrazovanja, koji bi riješio sve navedene aspekte, ali i mnoge druge. Sa sličnog stajališta je i Lay objasnio važnost ekološkog obrazovanja. Naime, on ekološko obrazovanje navodi kao obrazovanje koje daje „temeljna znanja, temeljnu prirodoslovnu spoznajnu infrastrukturu za stručna i praktična znanja“ (Lay, 1993; str.259). Razvoj temeljnih znanja i daljnjih stručnih i praktičnih, usadit će pojedincu adekvatne sposobnosti za djelovanje u korist prirode. Nakon toga, bit će moguće doći do višeg obrazovanja za okoliš koji će onda uključivati i društvene i ekonomske te mnoge druge sfere, čime dolazimo i do konačnog cilja, a to je odgoj i obrazovanje za održivi razvoj.

5. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ZAŠTITU OKOLIŠA

Odgoj i obrazovanje dva su različita, ali međusobno povezana pojma. Razlikovanje navedenih dvaju pojmova može biti okarakterizirano njihovim predmetima. Predmet odgoja su vrijednosti, dok su predmet obrazovanja znanja. Vrijednosti se smatraju *toplijima*, zbog njihovog pokretačkog značaja, dok su znanja *hladnija* jer ne pokreću emocionalnost i etičnost u ljudima. Znanja mogu pokrenuti pojedinca da razmišlja, ali ne i da djeluje, dok vrijednosti imaju upravo taj aspekt djelovanja pojedinca (Lay, 1993).

Odgoj i obrazovanje glavni su pokretači svih promjena u društvu, prošlih, sadašnjih i budućih (Anđić, 2007). Pojam obrazovanja za okoliš najbolje je okarakteriziran kao „ciljano stjecanje znanja u funkciji uvećanja sposobnosti i učinkovitosti aktera na području unapređenja zaštite i upravljanja okolišem“ (Lay, 1993; str. 258). Kao temeljnu pretpostavku odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša, valja postaviti činjenicu koja jasno iskazuje kako ekološka osjetljivost prvo mora biti razvijena kod odgajatelja, da bi tek onda odgajatelj mogao istu razviti kod djece (Uzelac, 1993). Stoga je nužno provoditi i obrazovanje za zaštitu okoliša na fakultetima iz kojih dolaze odgajatelji i učitelji.

Polazeći od pretpostavke da se navedeno obrazovanje provodi (a provodi se, doduše djelomično) i da su odgajatelji ekološki osjetljivi, moguće je postaviti temelje za rad s djecom. Međutim i dalje stoji činjenica da su potrebna puno veća ulaganja u obrazovanje odgajatelja i učitelja kako bi bili što je više moguće kompetentni provoditi odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša u odgojno-obrazovnim institucijama.

Provođenje zaštite okoliša i održivog razvoja s djecom rane i predškolske dobi trebalo bi biti shvaćeno šire od samog boravka na otvorenome i otkrivanja značenja prirode u čovjekovom životu (Samuelsson i Kaga, 2013). Ono bi se trebalo provoditi na tri razine: formalnim obrazovanjem (u vrtićima i školama), neformalnim obrazovanjem (izvannastavne i izvanvrtićke aktivnosti) te informalnim obrazovanjem, naročito putem medija (Jukić, 2011). Osim toga, Jukić navodi i da „uspješni ekološki odgoj i obrazovanje podrazumijeva otvorene oblike poučavanja i učenja okrenutih k učeniku pri čemu se ne prenosi samo znanje, već se naglasak stavlja na motiviranje, aktiviranje učenika na odgovorniji, svjesniji

odnos prema svojoj prirodnoj i socijalnoj okolini“ (Jukić, 2011; str.280.). Iako autorica ponajviše povezuje ekološki odgoj i obrazovanje s učenicima, isto vrijedi i može se, odnosno treba primijeniti u radu s djecom rane i predškolske dobi. Djecu bi trebalo uključivati u sve procese zaštite okoliša, poticati ih da kritički razmišljaju i kreativno donose svoje zaključke što i kako trebaju učiniti kada naiđu na ekološki problem u njihovoj okolini. Suvremeno poimanje ekološkog odgoja treba biti, kao i svaki drugi aspekt odgoja i obrazovanja, predstavljeno kroz cjelovito učenje koje će uključivati i interdisciplinarni pristup te holistički pogled na svijet. Izravnim kontaktom djeteta s prirodom, koje valja ponajviše koristiti u radu, imat će pozitivan utjecaj ne samo na razvijanje ekološke svijesti, već i na mentalno zdravlje djeteta i jačanje njegove potrebe da živi u suživotu s prirodom (Lipovac, Sakač, Janković i Raičević, 2017). Sukladno tome, javlja se i svijest o općenitom okruženju i jasnije shvaćanje potrebe za zaštitom okoliša. Suradničkim učenjem, kroz dijalog, rasprave, suradnju i dogovaranja, djeca će razvijati svoje osobnosti i razvijati se kao individue s vlastitim stavovima, mišljenjima i znanjima. Bit će sposobni sudjelovati u zajednici kao njeni punopravni članovi koji razumiju sve što se oko njih događa i mogu kritičkim promišljanjem doći do rješenja problema koje se postavi ispred njih.

Konstruktivističkim će učenjem djeca također moći razviti sve potrebno za poimanje okoliša. Ona najbolje uče, više reaguju i jače doživljavaju sve s čime već imaju iskustva i što im je od prije poznata situacija ili pojam. Uz to naravno treba uzeti u obzir i prirodnu dječju radoznalost koja djecu potiče da istražuju, propitkuju i uče. Sve navedeno ključni su faktori razvoja ekološke svijesti u ranoj i predškolskoj dobi.

5.1. Ekološka inteligencija

Howard Gardner dokazao je postojanje 7 inteligencija, a to su redom: lingvistička, logičko-matematička, prostorno-vizualna, tjelesna, glazbena, interpersonalna i intrapersonalna. Svaka od njih ima svoja obilježja prema kojima se određuje tko u kojoj mjeri posjeduje neku od njih. Milat (2009) prema uzoru na Gardnera i njegovih 7 inteligencija, opisuje kriterije i obilježja za utvrđivanje nove,

ekološke inteligencije te propitkuje njeno moguće postojanje. Ekološku inteligenciju uspoređuje s Gardnerovom 8. egzistencijalnom inteligencijom, čije postojanje Gardner nije uspio do kraja potvrditi. Kao razlog neutvrđenosti postojanja ekološke inteligencije, autor navodi nedovoljnu istraženost s psihologijskog aspekta te želi potaknuti psihologe na istraživanje kako bi se potvrdila postojanost iste.

Razlog ispitivanja postojanosti ekološke inteligencije ponajviše se temelji na pogledu i razumijevanju ekologije kao egzistencijalnog problema današnjeg čovjeka, a za rješavanje tog problema potrebna su posebna znanja, vještine i kognitivne sposobnosti kako bi čovjek mogao racionalno ekološki djelovati. Isto vrijedi i za svaku od Gardnerovih inteligencija čija je postojanost potvrđena.

Uzme li se neka inteligencija kako bi se ispitalo koliko ljudi iz naše neposredne okoline i u kojoj mjeri ima neku od njih, doći će se do zaključka kako je svatko od njih različit i netko će, primjerice, imati više razvijenu interpersonalnu inteligenciju, dok će drugi imati više razvijenu glazbenu inteligenciju. Usporedi li se s time ponašanje istih tih ljudi prema okolišu i razumijevanje istog, može se primijetiti kako se i kod toga uvelike razlikuju. Netko će se bolje osjećati provodeći dane u prirodi, pazeći na okoliš i propitkujući ljudsku ulogu u njemu, dok će druga osoba biti sasvim suprotna. Uzimajući u obzir činjenicu da su navedene osobe uglavnom odrasle u istoj ili sličnoj okolini, zaključujemo da nije samo utjecaj okoline razlog određene vrste ponašanja i razumijevanja okoliša. Dakle, postojanost ekološke inteligencije zaista stoji kao mogućnost koju bi trebalo ispitati.

5.2. Zaštita okoliša i mediji

Život u suvremenom dobu prepun je tehnoloških napredaka i nerijetko možemo vidjeti djecu kako u rukama drže mobitele ili tablete. Oni sa svojim vršnjacima često razgovaraju o novim medijski predstavljenim trendovima koji ih oblikuju i potiču određena ponašanja koja se u društvu smatraju poželjnima, iako to ponekad nisu (Knezović i Maksimović, 2016). Unatoč tome što to nije preporučljivo, roditelji najčešće pribjegavaju navedenom jer ne znaju ili nemaju vremena igrati se sa

djecom, što zbog umora nakon posla, što zbog nekih drugih, njima poznatih razloga. Tehnologija može i pozitivno djelovati na djecu ukoliko se pravilno koristi. Iz tog bi razloga roditelje trebalo educirati o korištenju iste, kako bi znali prepoznati dobre i loše strane tehnologije i iskoristiti njene dobre strane u svrhu odgoja kod kuće. Međutim, što je s korištenjem takve i ostalih vrsta medija u vrtićima? Korištenjem medija dozvoljavamo djeci da uče stilom koji njima odgovara i dajemo im više mogućnosti za učenje. Valja napomenuti kako pod medije u slučaju vrtića podrazumijevamo knjige, televiziju, radio, filmove, internet, kazete, časopise i mnoge druge. Važno je da ih koristimo na primjerene načine i iskoristimo sve njihove prednosti. Primjerice, da bi gradsko dijete naučili što su njiva i vrt, može ga se odvesti na selo (Katalinič, 2007). Nažalost, taj način je manje vjerojatan jer zahtijeva cjelokupnu organizaciju izleta, pripremu s djecom i suglasnosti roditelja pa može naići na komplikacije i ostati nerealiziran. Iz tog su razloga odgajatelji skloniji korištenju slikovnica sa slikama i pričama o životu na selu, filmova s prikazima navedenoga i slično. Naravno, ukoliko postoji mogućnost za posjet selu, uvijek valja odabrati tu opciju koja je djeci prirodnija i daje im mogućnost iskorištavanja svih osjetila u svrhu poimanja okoliša. Osim toga, moguće je korištenje raznih igara dostupnih na internetu, primjerenih dobi i kognitivnom razvoju djece iz odgojno-obrazovne skupine. Isto vrijedi i za korištenje igara koje odgajatelj sam može pripremiti za djecu u obliku powerpoint prezentacije ili nekog drugog programa na računalu.

Ovdje valja spomenuti i općenit utjecaj medija na odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša. Pri tome mislimo ponajviše na televiziju, razne internetske stranice, časopise i slično. Svi oni imaju veliku moć utjecanja na djecu ali i na odrasle. Oni mogu utjecati pozitivno, ali i negativno. Primjerice, vidi li neko dijete snimku lovca kako ubija neku životinju, vrlo vjerojatno će pokazati suosjećanje i bit će vidno žalosno zbog toga te će pitati roditelje ili odgajatelja zašto je lovac to učinio, ali isto tako može biti i uplašeno zbog zvuka pucnja ili scene na kojoj se vidi krv. Takva će snimka u djetetovoj glavi stvoriti na tisuće pitanja. Posao odgajatelja je da na njih odgovori, pri tome imajući na umu dob djeteta i njegovu osnovnu potrebu za sigurnošću. Knezović i Maksimović (2016) navode da brzina protoka informacija putem medija dovodi u pitanje njihovu točnost i vjerodostojnost jer je vrijeme koje novinari danas imaju na raspolaganju kako bi informacije provjerili i uredili, puno

manje od vremena koje su za to imali onda kada mediji još nisu bili toliko utjecajni. Iako se ne može utjecati na medije, može se profilirati njihov sadržaj. „Da bi se svi subjekti zaduženi za skrb i odgoj djece i mladih mogli sučeliti s izazovima medijske manipulacije, moraju kritički i analitički pristupiti ponuđenim medijskim sadržajima, a posebice onima namijenjenima upravo mlađim pripadnicima društva“ (Knezović i Maksimović, 2016; str. 646). Posao odgajatelja i učitelja je između ostaloga i da djeci ponude sadržaje koje će odabrati kao primjerene za korištenje u odgojno-obrazovnom radu. Ukoliko postoje neke informativne emisije o okolišu gdje se prikazuje kako pravilno reciklirati, posaditi cvijeće i slično, takvu emisiju mogu odabrati i može im poslužiti za postavljanje temelja za daljnje učenje o okolišu i njegovoj zaštiti. Djeci se može ponuditi da pogledaju kratke isječke iz emisije koji će im služiti kao poticaj za pobuđivanjem interesa koji će zatim odgajatelju biti smjernica za organiziranje novih aktivnosti. Važno je znati dobro odabrati medije koji će biti korišteni u radu s djecom, s ciljem učenja o okolišu i ekologiji i poticanja dječje znatiželje kako bi se jasno dobio uvid u ono što djecu zanima i o čemu žele znati više, a što bi rezultiralo pripremanjem i ponudom novih aktivnosti.

Mediji bi pak, s druge strane, također trebali uvidjeti svoju svrhu, značaj i moć koju imaju. To bi pak mogli iskoristiti na najbolji mogući način, promovirajući važnost zaštite okoliša i ekološkog obrazovanja. Oni koji medijima upravljaju i koji rade s njima, mogli bi uz samo promoviranje biti i dio ekološkog obrazovanja, primjerice stvarajući knjige o okolišu, o njegovoj zaštiti, recikliranju, zagađenjima i slično, stvarajući više edukativnih emisija o zaštiti okoliša koje će biti primjerene djeci, ali i odraslima. Mogli bi zatim te knjige i emisije učiniti dostupnima svima, a ponajviše vrtićima, školama i fakultetima. Time ne samo da bi educirali ljude i ostvarivali svoju svrhu, već bi i oni sami dobili još veće značenje. Postigli bi ono zbog čega su se mediji i razvili, a to je širenje točnih i kvalitetnih informacija koje služe kao edukacija svima kojima su dostupni, što je u današnje vrijeme izrazito velik broj ljudi. Mogli bi i potaknuti ljude da sami što više istražuju i propitkuju načine rješavanja problematike zaštite okoliša te da postanu svjesniji svog utjecaja na sve što ih okružuje i potencijalno nađu jedinstvene načine i rješenja koja bi svi mogli provoditi te koja bi zatim uspješno riješila probleme poput zagađenja voda i zraka, nagomilavanja otpada na mjestima koja tome ne služe i sve ostale probleme

s kojima se svakodnevno susreću. Mediji imaju izrazito velik utjecaj u suvremenome društvu i na njima je da toga postanu svjesniji te da to iskoriste na najbolje moguće načine, za dobrobit cijele zajednice.

6. ETIČKI ASPEKTI

Dijete je cjelovito i društveno biće koje ima svoje potrebe. Potrebni su mu fizički dodiri poput zagrljaja, nazočnosti i dostupnosti odrasle osobe, igra s vršnjacima, razni poticaji koji će ga navesti da istražuje sebe i svoju okolinu. Njegov razvoj počinje već i prije samog rođenja, a s rođenjem se produbljuje i nastavlja. Na njegov razvoj prvo utječu roditelji, zatim odgajatelji, a nakon njih i učitelji. Dijete je samo po sebi prirodno motivirano da djeluje. Ono će okrenuti glavicu čim začuje neki novi zvuk, ugrist će igračku koju drži u ruci i prstima će dodirnuti hranu koja je stavljena ispred njega kako bi ispunilo sva svoja osjetila. Odgajatelji djecu odgajaju i poučavaju znanjima, vrijednostima, stavovima i temeljnim moralnim načelima, kako bi se djeca razvila u samostalne i odgovorne osobe. Iz toga proizlazi da odgajatelji djecu moraju upoznati s osnovama etike, ali i odgajati ih u duhu morala (Knezović i Maksimović, 2016). Kod djece treba poticati razvoj odgovornosti prema okolišu i njihovoj cjelokupnoj okolini, poticati i razvijati kritičko mišljenje, sposobnost vođenja dijaloga, razumijevanja stavova i mišljenja drugih, poticati i razvijati pozitivne osobine poput suosjećanja, nesebičnosti, dobrote, tolerancije i mnogih drugih. Sve se to, a i mnogo više, može razviti odgojem i obrazovanjem za zaštitu okoliša.

6.1. Odgovornost

Kroz povijest nailazimo na različita mišljenja i stavove o ljudskoj odgovornosti, kako kod različitih mislilaca i filozofa, tako i kod religija. Iz religijskog aspekta, kod monoteističkih religija čovjek za sve svoje postupke odgovara Bogu, ali postoje i religije gdje je priroda tretirana poput božanstva i u takvim se religijama ne dovodi u pitanje važnost očuvanja prirode jer je to sastavni dio života onih koji u to vjeruju. No, postavlja se pitanje ima li Bog u monoteističkim religijama odgovornost za sva ljudska djelovanja prema prirodi koju je on stvorio ili se odgovornost u tom slučaju prebacuje na svakog pojedinca? Hrgetić (2002) zaključuje kako je i danas prisutan strah od osude na vječni pakao, no da je čovječanstvo doseglo toliku razinu moći da je u stanju uništiti prirodu i bez čekanja osude. Tome pridodaje i činjenicu kako

postoje ljudi kojima je pakao već i sam život na ovome svijetu zbog problema s kojima su svakodnevno suočeni. Nadalje, navodi kako je svaki pojedinac potencijalno i odgovoran i neodgovoran. „Kao član masovnog društva neodgovoran je jer se ideologijska manipulacija vrši nad njim, a istodobno se od njega zahtijeva da prema istom tom društvu pokaže odgovornost kroz kritičnost“ (Hrgetić, 2002; str.108). Pojedinac bi ipak trebao preuzeti odgovornost na sebe barem onoliko koliko je potrebno da sam pokaže razumijevanje za okoliš i nauči poštivati i voljeti sve što ga okružuje te počne djelovati za okoliš, a ne protiv njega.

Pogledom na trenutnu zagađenost okoliša uz pretpostavku da će biti još gore ako se ništa ne poduzme, može se vrlo lako zaključiti kako će život (možda ne već trenutnoj generaciji, ali zasigurno njihovoj djeci i/ili unucima) postati izuzetno težak, uz sve više prirodnih nepogoda i bolesti koje će se kroz godine razviti zbog cjelokupnog zagađenja.

Iz svega navedenoga proizlazi kako je odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša nužan kako bi se djecu od najranije dobi učilo da budu odgovorni kao pojedinci za svoje postupke prema prirodi, a time će postati odgovorni i za svoje djelovanje prema svim živim i neživim stvorenjima koji su dio života na Zemlji. Nadalje, time će nastati osobe svjesne svojih postupaka i djelovanja u svim aspektima svog života i osobe koje će djelovati u skladu s onime što je moralno i etički ispravno.

6.2.Suosjećanje, nesebičnost i suradnja

Suosjećanje, nesebičnost i suradnja pozitivne su karakteristike te jedne od mnogih koje su cijenjene i čiji razvoj odgajatelji potiču kod djece od najranije dobi. Većina se autora koristi upravo tim osobinama kako bi dali do znanja da će njihov razvoj stvoriti osobu koja će imati stabilan odnos ne samo prema prirodi, već i prema ljudima i svim drugim živim bićima koja ih okružuju. Predškolsko je doba najkritičnije razdoblje za buđenje ekološke svijesti i kulture te stvaranje etike lične odgovornosti prema okolišu, njegovom živom i neživom svijetu i ljudi u djetetovoj okolini (Sakač, Cvetičanin i Sučević, 2012). Odgoj za okoliš u ranoj i predškolskoj dobi kod djece će razviti ljubav prema svemu što se nalazi u njihovoj okolini, ali i navike čuvanja i njegovanja neposredne okoline (De Zan, 1993). Djeca su po svojim

karakteristikama prirodno zainteresirana za sve što ih okružuje, te su vrlo osjetljiva na prirodu i sve njezine elemente (Samuelsson i Kaga, 2013.), ali samo radom i poticanjem daljnjeg razvoja tih karakteristika one će se kod djece zadržati i u odrasloj dobi.

Jukić (2011) pak navedeno pokušava pripisati i odraslima, a ne samo djeci, tvrdeći kako svi trebaju naučiti voljeti prirodu, ali i druge oko sebe te da bi svatko trebao iz pomalo sebičnih razloga, želje za preživljavanjem ljudske vrste, postati nesebičan i altruističan. No, postavlja se pitanje je li zaista ljudska vrsta otišla toliko daleko da mora naučiti voljeti prirodu samo kako bi opstala, umjesto da je voli i poštuje jer je dio nje i jer joj priroda pruža sve ono osnovno za život? Kako je moguće djecu učiti da je vole ako i odrasli nisu u mogućnosti napraviti isto, bez da za to postoji takav razlog kao što je želja za preživljavanjem, unatoč tome što je želja za preživljavanjem zaista osnovna ljudska karakteristika? I kako tako nešto uopće čini čovjeka altruističnim ako prirodi pruži ljubav, ali od nje očekuje nešto još više? Polazeći od osnovnog značenja altruizma, a to je da nekome nešto bude pruženo bez očekivanja da će se išta dobiti zauzvrat, onda takav pristup zasigurno odvodi mnogo dalje od pojma altruizma.

Ipak, preokret u odgoju i obrazovanju jasno je vidljiv. U školama, ali i vrtićima pogotovo, može se vidjeti kako i učitelji i odgajatelji postaju sve svjesniji važnosti navedenih osobnosti na kojima svakodnevno rade i koje prenose na djecu. Iz toga se može zaključiti kako je razvoj altruistične djece, djece koja će biti suosjećajna i koja će poštivati sve oko sebe, doista moguć.

7. ZAŠTITA OKOLIŠA U PRAKSI

Djecu bi trebalo odgajati u duhu slobode i dati im potporu pri razvijanju njihovih osobnosti, no postavlja se pitanje je li to uopće moguće ako ni odgajatelji sami nemaju stalnu ili barem povremenu slobodu djelovati autonomno? (M. Polić i R. Polić, 2010). Odgajatelji, baš kao i učitelji, moraju provoditi ono što je određeno u ustanovi u kojoj rade. Ako ravnatelji nisu ti koji određuju način rada onda je to država i na taj im se način oduzima potpuna sloboda da djeluju u skladu s dječjim sklonostima i potrebama. Ipak, vremena se mijenjaju i odgajatelji imaju sve veću slobodu djelovanja i organiziranja aktivnosti, što znaju itekako dobro iskoristiti jer njihov posao „nije ni služba ni obveza, nego poziv. I to poziv ne izvana, od ovog ili onog autoriteta, nego poziv iznutra, iz sebe samoga; poziv vlastite slobode i stvaralačke potrebe“ (M. Polić i R. Polić, 2010; str. 14). Odgajatelji su većinom osobe koje su zaista iskreno izabrale taj posao i koje daju sve od sebe kako bi se u potpunosti posvetile svakom djetetu i iz njega izvukle ono najbolje.

7.1. Metodički pristup

Odgaj i obrazovanje za okoliš prvi je nastali segment današnjeg odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, koji je mnogo složeniji koncept. Ono je nastalo „kao reakcija na utjecaj modernog napretka i pitanje rješavanja i prevencije problema koji su prouzročeni utjecajem ljudske aktivnosti na biofizičke sisteme“ (Anđić, 2007). Praksa pokazuje da se odgaj i obrazovanje za održivi razvoj provodi u vrtićima na razne načine u svim centrima u odgojno-obrazovnoj skupini.

„Učenje djece predškolske dobi zahtijeva potpunu praktičnu i misaonu aktivnost djeteta, što se postavlja kao temeljni uvjet i u oblikovanju početnih pojmova o ekologiji“ (Lipovac, Sakač, Janković i Raičević, 2017; str. 141). Iz toga proizlazi da je potrebno koristiti konstruktivistički pristup učenju kako bi djeca od onoga što im je već poznato mogla konstruirati novo znanje. Naglasak je pritom na stjecanju znanja iz prve ruke, odnosno potrebno je djeci dozvoliti da sama promišljaju, istražuju, propitkuju te metodom pokušaja i pogrešaka dođu do novih saznanja o ekološkim, ali i drugim temama. Djeci mora biti dozvoljeno da istražuju jer na taj

način razvijaju i svijest o sebi, svojem položaju u okolini i razvijaju svoju ličnost. Ono što razvijaju i nauče u najranijoj dobi, oblikovat će ih kao odrasle pojedince i ostati će dio njih. Odgajatelj je posao odabirati poticajne materijale i motivirati djecu da ih isprobavaju i iz njih stvaraju svoje. Djeca moraju upoznavati svijet oko njih koristeći sva osjetila; vid, sluh, njuh, okus i dodir. Stoga je važno nuditi im aktivnosti koje će uklopiti sve navedeno. Primjerice, odgajatelj može donijeti jestive biljke (pritom pazeći da neko dijete nije alergično) i poticati djecu da ih gledaju, komentiraju njihov izgled, što sve vide, koje boje, koje oblike. Nadalje, može im dati da opipaju biljke i raspravljaju o tome kakve su na dodir, jesu li glatke, imaju li kakvih malih dlačica koje osjećaju. Nakon toga mogu ih pomirisati i ponovno opisati što su novo opazili, ima li biljka jak ili slab miris, miriše li im lijepo ili ružno, mogu li taj miris povezati s nekim jelom koje jedu kod kuće. Jednako tako mogu i probati biljke i raspravljati o njihovom okusu. Dalje se aktivnost može razvijati ovisno o interesu djece i pitanjima koja su postavila. Možda će htjeti nacrtati biljke koje su isprobali, možda će ih zanimati kako i gdje one rastu, možda će ih pak zainteresirati u kojim se jelima mogu koristiti. Mogućnosti su neograničene. Djeca će aktivnost odvesti u smjeru u kojem žele i jasno će dati do znanja odgajatelju što ih zanima.

Važno je spomenuti i recikliranje predmeta. Odgajatelji recikliraju svakodnevno. Ono što je drugima obično smeće ili višak kojeg se moraju riješiti, odgajateljima je to pravo blago. Oni znaju iskoristiti svaki predmet, svaki materijal kako bi od njih izradili potpuno novi koji će odnijeti u vrtić i ponuditi djeci iz svoje odgojno-obrazovne skupine. Pedagoški neoblikovani materijali poput plastičnih boca, kartonskih kutija, staklenki i papira, koriste se u radu s djecom svakodnevno. Od plastičnih boca nastaju zvečke, od kartonskih kutija kuća za igru i mnogi drugi materijali. No, recikliranje predmeta ima i mnogo veći značaj. „Transformacija ima filozofsku, psihološku i pedagošku svrhu. Ponovno procjenjivanje ili korištenje nekih odbačenih predmeta – koji nalaze novo značenje u životima ljudi – budi osjećaj trajnosti i pripadnosti“ (Samuelsson i Kaga, 2013; str. 4). Kada djeca vide da je neki predmet prenamijenjen i ponovno spreman za korištenje, oni razumiju da je taj predmet dobio novu svrhu i da je jednako važan koliko je bio i s prijašnjom namjenom. Kada su oko njih stalno novi poticaji napravljeni od tako jeftinih i svugdje dostupnih materijala, u njima to budi maštovitost i kreativnost te su u stanju

i sami napraviti nešto novo od materijala koje stavimo ispred njih. Također, prirodni materijali poput kore drveta, školjki, sjemenki i slično, mogu biti iskorišteni u razne svrhe poput primjerice likovnog stvaralaštva, stvaranja glazbenih instrumenata, uređivanja interijera i dvorišta vrtića. Uređenje dvorišta, odnosno djetetove neposredne okoline Sakač, Cvetičanin i Sučević (2012) navode kao jedan od najboljih metodičkih postupaka približavanja djetetu značenje zaštite okoliša. „Mogućnost za ozelenjivanje i uređenje višenamjenskih cjelina, uzgajanje različitih biljnih vrsta, posebno cvjetnih, i praćenje razvojnog tijeka biljnih kultura stvara preduvjete za razvoj osjećaja korisnosti, efikasnosti, ali i odgovornosti“ (Sakač i sur., 2012; str. 91). Time dolazimo i do mogućnosti izrade i provedbe projekta, kojeg Samuelsson i Kaga (2013) spominju kao osnova učenja o okolišu. S djecom odgajatelji mogu zajednički izraditi projekt koji će provoditi kroz mjesec dana, više mjeseci ili cijelu godinu. Uzgajanjem različitih biljnih vrsta djeca će naučiti kako saditi biljke, kako pravilno brinuti o njima, naučit će razlike između biljaka i za što je pojedina biljka dobra, postat će svjesni važnosti biljaka, a time i cjelokupnog okoliša.

Uzelac (2013) ističe kako je izrazito važno da odgajatelji smišljaju aktivnosti i poticaje vezane i uz važne međunarodne datume poput međunarodnog dana svjetske baštine, svjetskog dana hrane, svjetskog dana voda, međunarodnog dana biološke raznolikosti i mnogih drugih koji obilježavaju i označavaju važnost ne samo okoliša, već i života općenito. Što znači učiti djecu o okolišu ako ih se pritom ne uči i o njima samima i onome što je važno u životu, a održivi razvoj pretpostavlja znanje i razumijevanje svih aspekata života.

8. ZAKLJUČAK

Svi se autori slažu u jednom, a to je da su odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša područja od iznimnog značaja te da im treba posvetiti više pažnje nego što se to trenutno čini. Potrebno je veće ulaganje u obrazovanje za zaštitu okoliša i uvođenje istog na fakultete kako bi budući odgajatelji i učitelji razvijali svoju ekološku svijest te postali kompetentniji za razvijanje navedene svijesti kod djece jer će im ona koristiti u budućnosti. Potrebno je i posvetiti mnogo više pažnje zaštiti okoliša na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini te uvesti nove, suvremenije načine očuvanja prirode. Tome svemu potrebno je pridodati i održivi razvoj kao važan aspekt današnjice te ga provoditi na svim razinama. Djecu se mora od najranije dobi poticati i motivirati da sudjeluju u aktivnostima, da istražuju svijet oko sebe, da postavljaju pitanja i potpitanja, da kritički promišljaju o svemu o čemu uče, da raspravljaju s drugima i dolaze do novih saznanja. Kod djece treba od najranije dobi poticati i razvijanje pozitivnih osobina ličnosti kako bi postali punopravni članovi ovog društva, sposobni da brinu o sebi i drugima, da poštuju prirodu, čuvaju okoliš, budu tolerantni prema različitostima, da spoznaju sebe i svoje mogućnosti te ih maksimalno iskoriste i dalje razvijaju. Trudom, radom i zalaganjem odgajatelja i učitelja potaknut će se buđenje ekološke svijesti u djeci. Tome valja pridodati da odgajatelji trebaju nastaviti donositi i koristiti prirodne materijale, odlaziti s djecom u prirodu i dozvoliti im da istražuju, odgovarati na njihova pitanja i voditi se interesima djece za osmišljavanje i provođenje novih aktivnosti. Odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša ne pretpostavljaju samo učenje o prirodi i očuvanju iste, već i prilike za osmišljanje rješenja za dugotrajnu zaštitu prirode od potpunog uništenja. Prilika je to i za razvoj odgajatelja, učitelja, ali i svih odraslih članova djetetove neposredne okoline kako dijete ne bi imalo različite modele za učenje kod kuće i u odgojno-obrazovnim ustanovama. Svi oni također mogu imati koristi od učenja o zaštiti okoliša, a potencijalno i ponovno postati dio prirode, prihvatiti je onakvu kakva je, bez potrebe da je mijenjaju i/ili uništavaju zbog vlastitih interesa. Priroda će čovjeku uzvratiti svu ljubav, pažnju i poštovanje koje on sam njoj pruži. Čovjek je sam sebi najgori neprijatelj i uništavanjem prirode uništava sebe kao pojedinca, ali i cjelokupno čovječanstvo koje će odvesti do samog ruba opstanka i dovesti u pitanje njegovu postojanost. Čovjek se izdvojio od prirode i zaboravio da

je on njezin dio koji ima najviše utjecaja na nju. Stoga, da bi se išta promijenilo, prvo je potrebno krenuti od sebe, zatim preispitati svoj odnos prema drugim ljudima i tek tada će biti moguće djelovati za prirodu, umjesto protiv nje. Time zaključujem kako će odgoj i obrazovanje za održivi razvoj općenito postati sve važniji aspekt odgoja i obrazovanja, a zaštita okoliša će i dalje biti pitanje važno za apsolutno sve ljude koji žive na Zemlji. Ostaje pitanje kako će se čovjek nadalje odnositi prema okolišu i hoće li se išta značajno dogoditi kako bi se to ponašanje promijenilo u korist prirode, ali ostaje nada da će ipak sve krenuti na bolje i da će budući naraštaji imati prilike živjeti okruženi zelenilom, s čistom i svima dostupnom vodom, zrakom i bez straha od propasti. Kroz odgoj i obrazovanje moguće je utjecati na buduće generacije pa upravo zbog toga kvalitetnim i zanimljivim pristupom moguće je potaknuti djecu da od najranijih godina vode brigu o okolišu, koju će nastaviti tijekom cijelog svog života. Važno je reći i da bi se odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša trebali provoditi na svim razinama obrazovanja, a ne samo u vrtićima i u osnovnim školama. Problematika zagađenja okoliša tiče se cjelokupnog čovječanstva, a ne samo mlađih generacija. Stoga je ideja o osmišljanju posebnog kurikuluma za odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša najbolje rješenje kojim bi se postiglo uvođenje zaštite okoliša u svim razinama obrazovanja, na adekvatne načine i kroz interdisciplinarni pristup. Odnosno, na taj bi način bilo moguće raspravljati o okolišu kroz sve nastavne predmete te bi samim time navedena tema postala dio života svakoga pojedinca i svake zajednice.

9. LITERATURA

1. Anđić, D. (2007). *Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj*. Metodčki ogledi: Časopis za filozofiju odgoja, 14(2), 9-23
2. De Zan, I. (1993). *Ekologijski odgoj i odgoj za zaštitu okoliša u sustavu odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 2(2), 269-278
3. Hrgetić, N. (2002). *Traganje za etikom odgovornosti (Može li i malo ekologije?)*. Treća: Časopis Centra za ženske studije, 2(4), 108-127
4. Jukić, R. (2011). *Ekološko pitanje kao odgojno-obrazovna potreba*. Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 20(3), 267-286
5. Katalinić, E. (2007). *Odgoj za okoliš i mediji*. Informatologia, 40(2), 132-134
6. Knezović, K., Maksimović, I. (2016). *Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete*. Diacovensia: teološki prilozi, 24(4), 645-666
7. Krznar, T. (2013). *Čovjek i priroda: prilog određivanju odnosa*. Zagreb: Pergamena
8. Lay, V. (1993). *Obrazovanje za okoliš u Hrvatskoj. Stanje, problemi i pretpostavke razvoja*. Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 2(2), 257-267
9. Lipovac, V., Sakač, M. D., Janković, A., Raičević, J. (2017). *Didaktičko metodički pristup razvitku ekološke svijesti djece u pripremnom predškolskom kurikulumu*. Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 26(3), 137-150
10. Milat, J. (2009). *Višestruke inteligencije i ekološka inteligencija*. Pedagogijska istraživanja, 6(1-2), 47-55
11. Okoliš. *Hrvatski jezični portal*. Pristupljeno 26.5.2020.
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

12. Polić, M., Polić, R. (2010). *Što je manje odgojnoga stvaralaštva, to je više etike i moralnih dužnosti*. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16(61), 10-14
13. Sakač, M. D., Cvetićanin, S., Sučević, V. (2012). *Mogućnost organiziranja odgojno-obrazovnog procesa u cilju zaštite životne sredine*. *Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 21(1), 89-98
14. Samuelsson, I. P., Kaga, Y. (2013). *O konceptu održivog razvoja*. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19(74), 2-5
15. Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske NN 30/2009. Preuzeto 28.5.2020.
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html
16. Udovičić, B. (2012). *Edukacija i zaštita okoliša*. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Tehničke znanosti*, 513(15), 65-75
17. Ustav Republike Hrvatske NN 85/2010. Preuzeto 28.5.2020 s
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html
18. Uzelac, V. (1993). *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
19. Uzelac, V. (1992). *Međunarodne aktivnosti i naobrazba u odnosu na okoliš*. *Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 1(3), 407-411
20. Uzelac, V. (2013). *Poticaj za razvoj osjetljivosti prema održivom razvoju*. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 19(74), 6-9
21. Visković, N. (1996). *Životinja i čovjek*. Split: Književni krug Split
22. Zakon o zaštiti okoliša NN 80/2013. Preuzeto 28.5.2020. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1659.html
23. Zaštita okoliša. *Hrvatski jezični portal*. Preuzeto 26.5.2020.
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)